

DISPVTATIO THEOLOGICA
DE
PRIMO PRINCIPIO
THEOLOGIAE
SOCINIANAE

QVAM
P R A E S I D E
IO. ERNESTO SCHVBERTO,
S. TH. D. ET PROF. PVBL. ORD. IN REGIO CONSIST. ECCL. CONSIL.
PASTORE AD AED. ST. MARIAE, ET ACADEMIAE GRYPHISWALDENSIS H. T. PRO-RECTORE
IN ACADEMIA GRYPHICA

D. XXV. IVN. A. R. S. CIOCCCLXV.

HORIS CONSVETIS

PVBLICE DEFENDET

GEORGIVS HENRICVS NESSELMAN
ELBINGA-BORVSSVS

S. THEOL. CAND.

GRYPHISWALDIAE
TYPIS A. F. RÜSE REG. ACAD. TYPOGR.

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
PRIMO PRINCIPIO
THEOLOGICAE
SOCIANAE
VAN
P R A E S I D E
IO. ERNESTO SCHUBERTO
S. THEOLOG. PUBL. ORA. IN REGIO. CONSIST. H. A. C. ORA.
PASTOR. AD AED. ET. MARIAL. ET. ACADEMIAE BR.
HILDEBRANDENSIS. M. D. REG. RECTOR. IN
IN ACADEMIA BR.
D. XXV. IUL. A. M. D. C. IXCCLXXV.
HORIS. CONSIST.
P R A E S I D E
GEORGIVS HENRICVS KESSELMAN
BRUNGA-SORVENSIS
P R A E S I D E
ORATIONIS. AD
TITIVS A. F. ROSE REG. ACADEM. PUBL.

VIRO CLARISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
GEORGIO HENR. NESSELMANNO

SANCTÆ THEOLOGIÆ CANDIDATO DIGNISSIMO
RESPONDENTI SUO HONORATISSIMO

S. P. D.

P R Æ S E S.

Mea quidem laude non indiges, VIR CLARISSIME, nec virum bonum ac prudentem decet, multis verborum ambagibus eum commendare velle, cujus propria virtus haud diu obscura aut dubia esse potest. Boni tamen viri officium deseruisse ipse mihi viderer, si Te, non sine publico eruditionis specimine à nobis discessurum, sine publico virtutis testimonio dimitterem. Ultra tres annos in conspectu meo versatus es, mihiqve percharus factus, tum ob animum cælestis veritatis cupidissimum, tum ob laudabile pietatis ac honestatis studium. Lateri meo semper affixus doctrinas salutare ex ore meo quotidie hauriebas, quas musis helmstadiensibus tradebam, tantosque in omni literarum genere faciebas progressus, ut brevi tempore dignus mihi videreris, quem in Seminarium Theologicum, optimam illam ministrorum ecclesiæ officinam, recipi cuperem. Ad examen admissus spem meam superabas, & quod tunc Tui erat officii, magna cum laude adimplebas. Sive enim examinando, sive disputando, sive discutiendo quæstiones difficiliores Tuos & sociorum vires explorarem, sive sermones sacros in templo publice recitares, omnibus fere palmam præripere videbaris. In felicissimo hoc studiorum Tuorum curriculo accidit, ut in hanc regiam Academiam evocarem. Nolebas à me separari, quamdiu Tibi liceret, Doctorum Academicorum Prælectionibus frui. Mecum igitur migrabas in hanc provinciam, & quantum me diligeres, in difficili illo itinere satis demonstrabas. Rerum enim mearum curam ita gerebas, ac si res Tuæ, aut Patris Tui fuissent. Et si patrem
nuncu-

nuncupare velis, qui Te paterno affectu in sinu gerit, omnino erant Patris Tui. Non enim me latent Tuæ virtutes, quibus paternum hunc amorem debeo. Non prædicabo eas. Norunt omnes, qui Te norunt. Et quibus Te nosse contigit, diligunt. Abitum nunc meditaris non sine magno meo dolore. Sed eundem est, quo fata trahunt. Communis nostra patria Te sibi reddi cupit, ut novam spartam ornes. Atque æquum erat, ut novo quodam specimine demonstrares, non indigno hæc offerri diligentia & virtutis præmia. Utrumque ex animo Tibi gratulor, & ut omnia Tibi cedant felicissime, precor. Redux in patriam fruiere omni ea felicitate, quæ promissa & speranda est omnibus, qui Deum timent, & de Rep. de Ecclesia, deque bonis omnibus bene mereri student. Nova semper incrementa cape in omni sapientia & virtute. Multa cum utilitate fungere officio, cui admovendus es. Adsit Tibi divina gratia in omni opere, quod aggredieris. Esto ornamentum patriæ, solatium optimi Patris, gaudium & decus amicorum Tuorum, & exemplum, quod intueantur & imitentur, quorum ingenia Tua cura & institutione formari debent. Et cum hæc omnia Tibi evenitura sunt, quemadmodum confido, mei quoque memento, qui Te semper diligam, semper colam. Scrib. in Acad. Gryph. D. XX. Jun. A. R. S. c1010cclxv.

PRÆFATIO.

Ea nunc est temporum nostrorum facies, ut
FIDES SOCINIANA, christianæ fidei no-
mine prorsus indigna, non tantum quam
plurimis placeat, qui ceteroquin aliam religionem
externe profitentur, sed etiam non paucos inve-
niat publicos defensores, quorum conscientia & of-
ficii ratio publicam illius detestationem exigeret.
Horum multi sine dubio opiniones istas ornant &
fovent, quia à communibus Christianorum senti-
tiis recedunt, & quia plus illis sapere omnemque
præjudiciorum vim excussisse videntur, qui dogma-
ta à multitudine improbata excusare aut tueri non
dubitant. Hac vanitate ac arrogancia inflati non
pauci nomen inter Manichæos olim profitebantur,
quorum mysteria & iniquitates non intelligebant,
quos vero liberius philosophari, & arcanam quan-
dam

A

dam

dam sapientiam quæerere audiverant. Sed plures forte Socinianos errores propugnant, quia nec suæ Ecclesiæ, nec adversariorum systema recte tenent, multaque falsa fidei integritate statui posse putant, quæ tamen sunt præcipua impietatis fundamenta. Id certe illis accidisse credo, qui sibi persuaserunt, posse Deum & sine ulla interveniente satisfactione peccata condonare. Hanc possibilitatem, qui negarent, parum illi abesse putant, quin Deum ipsum contumelia afficerent, ipsiusque omnipotentia & liberrimo arbitrio fines ponerent. At vero quis crederet, hos homines tantam sentiendi licentiam sibi sumpturos fuisse, si scirent, nihil magis Socinianum esse, quam ipsum illud dogma, & nihil efficacius doctrinam evangelicam de Redemptione nostra destruere, quam negata illa necessitas satisfactionis? Itaque non inutilem fore operam meam existimavi, nostris præcipue temporibus, si ostendero, præcipuum systematis Sociniani fundamentum esse opinionem, *peccata à Deo remitti posse sine interveniente satisfactione.* Et ne sola hujus dogmatis historica discussione nostra meditatio contineatur, addendum esse duximus refutationem tum dogmatis ipsius, tum argumentorum, quibus pugnari solet ab adversariis. Hæc autem omnia eo tendunt, ut infirmiores in agnita veritate confirmentur, illis vero, qui aliter sentiant, periculum demonstretur, cui fidem suam, forte præter intentionem, exponunt.

CAP.

CAP. I.

IN QVO EXPONITUR PRIMUM PRINCIPIUM
THEOLOGIE SOCINIANÆ.

§. I.

FAUSTUS SOCINUS, cum Poloniam ingrederetur, cuius regni proceribus aliisque civibus suam religionem ita persuasit, ut numerosi cœtus Deum ad rationem ab ipso traditam colentes brevi tempore colligerentur, hic, inquam, SOCINUS cum Poloniæ pedem inferret, magna jam exiſtebat hominum ſocietas, qui ſe UNITARIORUM & ANTITRINITARIORUM nomine ab aliis diſtinguebant. Utebantur hoc nomine ad ſignificandum dogma ſuum primarium & characteriſticum, ſc. *ſolum Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti verum eſſe Deum, ideoque unam tantum perſonam divinam eſſe, quemadmodum unus tantum eſſet Deus.* Poloniæ illatum erat hoc doctrinæ genus ex Italia, ubi, præſertim in Venetorum ditione, multi viri docti ſecreto conveniebant, præcipua religionis capita diſcutientes, ut, quid credendum eſſet, iſtis certo conſtaret. Nam & Italos ad res, quæ in Germania religionis cauſa gerebantur, attentos de fide & auctoritate P. R. dubitare cœpiſſe, & de inveniendâ veritate ſollicitos fuiſſe, ex litteris LUCII PAULI ROSELLII ad MELANCHTONEM datis videre licet *a*). Accidit vero, ut inprimis circa receptam de Trinitate doctrinam hærerent, & quemadmodum cuncta ſuſpecta videbantur, quæ hæcenus tradita erant, ita & eam ſacris litteris, rationi, & piæ antiquitati non ſatis convenire ſibi perſuaderent. Poſtquam occulta hæc ſcrutantium ſocietas in ſuperiorum notiſſimam venerat, nonnulli capti & interfecti ſunt, reliqui fuga ſibi conſulentes patria egreſſi, & peragratis multis regionibus, tandem quoque delati ſunt in Poloniam, ubi opinionem, quam ipli animo conceperant,

Unitario-
rum dogma
præcipuum
ante Soci-
um.

A 2

multis,

a) Vid. COELESTINUS in *Hiſt. Conir. P. II. p. 274.*

multis, non sine successo, commendarunt b). Quæ cum ita sint, negari haud potest, præcipuum UNITARIORUM in Polonia dogma fuisse errorem de Trinitate. Quid vero præterea statuerint, cum ad nostrum institutum non pertineat, non opus est, ut hoc loco commemoremus. Sufficit, lectores, qui hæc scire cupiunt, rejecisse ad librum, rariorem quidem, sed fere unicum, ex quo summam totius religionis Unitariorum, antequam facti sunt SOCINIANI, discere licet. Prodiit Cracoviæ A. R. I. MDLXXIV. sub rubro: *Catechesis Et Confessio fidei cætus per Poloniam congregati in nomine Jesu Christi Domini nostri crucifixi Et resuscitati, &c.* In hoc scripto tota illorum fides ad sex capita revocatur: 1. de Deo Et Jesu Christo, 2. de Justificatione, 3. de Disciplina, 4. de Oratione, 5. de Baptismo, 6. de Cæna Domini.

§. 2.

Unitarii ad
Socinum
transcunt.

Non dubitabat SOCINUS, horum hominum societatem appetere, sed denegata est receptio, tum quod se ab illis denuo baptizari nollet, tum quod multas haberet opiniones, quas illi à vero alienas esse credebant. Quia vero nihilo minus pergebat, causam UNITARIORUM ore & opere agere, ingenio, facundia, & auctoritate plurimum valebat, præsertim apud proceres Poloniae, & veteres sectæ conditores maximam partem decesserant, illi non tantum in castra SOCINI transibant, sed etiam suarum ecclesiarum curam huic viro ita tradebant, ut ab eo suæ religionis formam componi vellent c). Ab hoc tempore UNITARIII facti sunt SOCINIANI, & quamquam nomen UNITARIORUM retinerent, tales tamen erant secundum mentem & institutionem SOCINI.

§. 3.

b) Ita rem nobis narrat CHRIST. SANDIUS in *Bibl. Antiq. in vita LELII SOCINI* p. 18. & STANISL. LUBJENIECIUS in *Hist. Ref. Polon. Lib. II. Cap. I. p. 38.*

c) Vid. SAM. PRZICHOVIUS in *Vita Socini, opp. p. 421. seqq.* GEORG. SCHOMANNUS in *Testamento* p. 175. ANDR. WISSOWATIUS in *Narratione de Separat. levitæ* p. 214.

§. 3.

Ex hac rerum conversione haud difficulter apparere credo, SOCINIANORUM doctrinam eandem non fuisse, quæ fuerat UNITARIORUM, & ipse testatur PRZPCOVIUS, SOCINUM Ecclesiam UNITARIORUM ab erroribus repurgasse. Equidem & ante unionem in doctrina de Trinitate cum illis confenserat. Nam & ipse divinitatem Christi & personalitatem Sp. S. negabat. Et quamvis plerique UNITARIORUM ab initio essent ARIANI, SOCINUS vero errores PAULI SAMOSATENI & PHOTINI præferret, constat tamen, plerorumque UNITARIORUM mentem jam mutatam fuisse, antequam SOCINUS advenerat. Nam in confessione, quam §. 1. excitavimus, sententiam suam ita exponunt, ut PHOTINIANI potius, quam ARIANI esse videantur d). Hinc & nulla lis de Trinitate SOCINO movebatur. Alia vero erant doctrinæ capita, quæ in eo improbabant UNITARIIS, & quorum causa nec ad sacram Synaxin admittebatur, nec ingressus in Societatem illi permittebatur. WISSOWATIUS hæc refert: *De satisfactione Christi, de justificatione sine omnibus operibus, de prædestinatione & sermo arbitrio, & de baptismo aquæ e)*. In primis autem cum eo de sensu capitis septimi Epist. ad Rom. disputabatur f). Extat SOCINI Disp. cum JOANNE NIEMOJEVIO *de Loco Pauli Apostoli in Epist. ad Rom. Cap. septimo g)* in qua contendit, Paulum ibidem de se ipso, *ut nondum renato*, loqui. Id enim

Dissensus Socini ab Unitariis.

A 3

ferre

d) In hac confessione Christum esse dicunt hominem, mediatorem nostrum apud Deum, patribus olim per prophetas promissum, & ultimis tandem temporibus ex Davidis semine natum, quem Deus pater fecisset Dominum & Christum, perfectissimum prophetam, sanctissimum sacerdotem, invictissimum regem, &c. Nulla hic mentio sit excellentissimæ illius naturæ Christi, humana, imo & angelica longe perfectioris, quam Deus ante secula condidisset, quemadmodum ARIANI docebant; sed solus & merus homo esse statuitur, quod erat dogma PHOTINI, à SOCINO renovatum.

e) ANDR. WISSOWATIUS in *Narrat. Comp.* p. 214.

f) PRZPCOVIUS in *Vita Socini* p. 422.

g) In *BIBL. FRATR. POLON. Part. 1.* p. 87.

ferre nullo modo poterat, ut quis verus esse posset christianus, licet adhuc peccata committeret. Christianum omni peccato carere posse & oportere, existimabat, & hanc præcipue rationem urgebat, cum Evangelicis persuadere vellet, quod Unitariorum cœtui sese adjungere vi conscientia tenerentur h). Qua in re cum pertinacissime dissentirent UNITARIJ, nemo non videt, singulare illi fuisse religionis Systema, ad quod amplectendum illi tandem, licet ægerrime, commovebantur.

§. 4.

Illius error
primarius.

Hujus Systematis FUNDAMENTUM PRIMUMQUE PRINCIPIMUM ego quidem esse credo opinionem istam, *Deum peccata nobis condonare posse sine interveniente vera satisfactionis à quoquam accepta.* Creditum hoc esse à SOCINO, nemo est, qui ignoret. In suis enim Prælectionibus Theologicis singulare caput constituit, in quo argumenta operose exponuntur, quibus necessitatem hujus satisfactionis impugnatum ivit i). Extat quoque Institutio religionis christianæ ab hoc auctore compolita, in qua contra necessitatem illam ex capite impossibilitatis disputat. Impossibile enim esse, putat, nec sine contumelia Dei asseri posse, satisfactionem pro peccatis nostris à Deo aut desideratam, aut acceptatam esse k). Eandemque sententiam ubique repetit & inculcat, ubi de Redemptione nostra differendi copia illi facta erat. Quemadmodum autem nullus hæreticorum à veritatis tramite unquam adeo aberravit, ut nihil recti, nihil sani statuisset, ita nec SOCINIANUM esse statim credamus, quod a SOCINO unquam assertum est. Multa ille omnino habet, quæ negari haud possunt, salva veritate. Sic ex. gr. statuit, justificationem nostram esse actionem forensam. Atque idem quoque docent Protestantes.

b) In Tr. quod Regni Poloniae & Magni Ducatus Lithuanie homines, vulgo Evangelici dicti, &c. Cap. I. in BIBL. FRATR. POLON. P. I. p. 693.

i) SOCINUS in Præl. Theol. Cap. XVI. Bibl. Fratr. Polon. P. I. p. 566.

k) In Just. Rel. Christi. BIBL. FR. POLON. Part. I. p. 665.

stantes. Itaque licet statuerit, peccata condonari posse à Deo sine interveniente satisfactione, quæri tamen adhuc possit, num hoc pertineat ad Socinianam hæresin. Quod si enim credamus, satisfactionem pro peccatis nostris vere præstitam esse, quid interest, si illius necessitatem negaverimus? Sic certe multos sentire constat, qui non vident, hac liberalitate pessima spargi semina, è quibus non nisi periculosissimarum opinionum lolia progerminare possunt. Ut ergo his corruptelis efficax remedium opponatur, ostendendum nobis erit, hac doctrina non tantum virus socinianæ impietatis contineri, sed etiam eam ipsam esse omnis erroris fundamentum. Nonnullis forte sufficeret, monuisse, jam agniti esse à gravissimis Ecclesiæ nostræ Theologis, negationem necessitatis, ut pro peccatis nostris Deo satisfiat, ad caracteristicos SOCINI errores pertinere. Horum virorum auctoritate qui convinci malunt, quam argumentorum pondere, hos, ut brevitati studeamus, rejicere placet ad JOANNEM ADAMUM SCHERZERUM l), JOANNEM MUSÆUM m), JOAN. OLEARIUM n) & JOANNEM GUSTAVUM REINBECKIUM o). Minime vero in illorum judicii & testimoniis subsistendum est, verum potius rem ipsam aggredi nobis liceat, atque ex intimis Sociniani systematis visceribus eruere, in eo præcipue à SOCINO erratum esse, quod necessitatem satisfactionis Deo præstandæ negavit.

§. 5.

Cum id maxime sit essenziale cujuscunque religionis, quod ad modum reconciliationis cum Deo & impetrandæ æternæ vitæ pertinet, ante omnia videndum est, quisnam ille sit modus, quo Deus, ex mente SOCINI, in salvandis hominibus uteretur. Qui modus si ita comparatus sit, Sententia Socini de modo Redemptionis.

l) SCHERZER in *Brev. Theol. Hulfem. Cap. VII. Th. V. p. 353.*

m) MUSÆUS in *Coll. Anisoc. Disp. X. Qu. 3. §. 10. p. 495.*

n) OLEARIUS in *Synopsi Controv. Disp. VII. contra Socin. §. 36. p. 206.*

o) REINBECK de *Redem. per Lyrron. P. II. §. 13. seqq. p. 196. seqq.*

ut ejus ratio reddi debeat ex assertione, *neesse non esse, ut Deo pro peccatis satisfiat*, & si hæc ipsa assertio ita sit comparata, ut ex ea non possit non sequi, quicquid SOCINUS de redemptione & salute nostra tradidit, fateri quemque oportere, credo, eam ipsam assertionem præcipuum caput & fundamentum totius Theologiæ Socinianæ esse. At vero singularem esse modum redimendi salvandique homines, quem SOCINUS animo conceperat, nemo est, qui ignoret. Sed forte adeo notum non est, hanc sententiam primum veluti fructum esse lucubrationum, quibus ille religionem christianam reformare, & in aliam formam transfundere allaboravit. Cum Basileæ adhuc hæret, & in addiscendis sacris literis omne tempus & studium collocaret, celebrem illam disputationem de *Jesu Christo Servatore* componebat. Et in præfatione huic operi præmissa ipse testatur, se hoc nomine potissimum innotuisse aliis, quod de redemptione & modo salutem consequendi aliter sentiret, quam vulgo credi solet, ideoque COVETUM, contra quem tractatum hunc scripsit, occasionem de industria quæsisisse, de Redemptione cum eo disputandi, ut constaret, quænam opinionum esset differentia. In hoc autem Scripto id præcipue agit, ut ostendat, *Christum ideo nos redemisse nostrumque servatorem dici, quod salutis æternæ viam nobis annunciaisset ac confirmasset, quod sanctissima sua vita exemplum ab omnibus imitandum nobis proposuisset, & quod potestatem haberet, æternam vitam conferendi iis, qui totam vitam suam ad ejus doctrinam & exemplum composuissent, & in promissionibus datis omnem fiduciam collocaturi essent p).* Eodem modo sententiam suam & alibi sæpius declaravit, idque totius religionis summam sibi quidem videri, aperte confessus est q). Illam vero alteram sententiam, qua Christus nos interveniente *ἀποπέρας* redemisse, & pro peccatis nostris vere satisfecisse creditur, prorsus rejecit,

p) de Christo servatore *Part. I. Cap. 2. seqq.* BIBL. FRATR. POLON. P. II. p. 124. seqq.

q) Vid. inter alia SOCINI *Tr. de Justificatione* in BIBL. FR. POLON. P. I. p. 601.

cit, suamque sententiam ideo veram esse sibi persuasit, quod illa altera de satisfactione opinio nullo modo stare posse videretur. Nec improbanda est illa argumentandi ratio, à SOCINO adhibita, qua à negata satisfactione ad illud redemptionis genus concluditur, quod ille statuebat. Hæc enim duo contradictorie sibi sunt opposita. Nam qui captivum liberare vult, aut redemptionis pretium pro eo solvat, aut modum ostendat, quo captivus vincula rumpere, seque in libertatem afferere possit. Si ergo Christus nos non redemerit mediante *λύτρον* pro nobis soluto, tota ejus redemptio est tantum demonstratio modi liberationis, mediolorumque, quibus hunc in finem utendum esset.

§. 6.

Ut igitur constaret, quænam illi esset ratio, receptam opinionem deferendi, primum, quid redemptio proprie accepta sit, copiose exponit. Fatetur, *redemptionem, si proprie sumatur, esse liberationem captivi mediante pretio pro eo soluto*. Per redemptionis pretium autem non præcise pecuniam intelligit, quæ in hominibus ex captivitate humana redimendis solvi solet, *sed quicquid datur, ut ei satisfiat, qui captivum detinet, licet ceteroquin multa metaphorica in ea redemptione reperiantur, si ad veritatem propriæ redemptionis exigatur r*). His præmissis statuit, nostram redemptionem à Christo factam non esse propriam, sed metaphoricam; Quinque enim ad veram & propriam redemptionem requiri; primum captivum, qui redimendus sit; secundo aliquem, qui eum captivum detineat; tertio eum, qui redimat; quarto ipsum redemptionis pretium; quinto illius acceptationem; jam vero in redemptione nostra quatuor priora deprehendi; Esse captivum, nempe hominem redimendum; Esse, qui nos captivos detineat, sic diabolus, peccatum mundum, &c. Esse etiam, qui redimat, nempe Deum aut Christum; Esse denique pretium redemptionis, quod esset vita Christi; *Sed deesse pretii acceptationem, ideoque hanc redemptionem*

Nititur negata necessitate satisfactionis.

B

dici

r) de Jesu Servatore Part. II. Cap. I. p. 141. 142.

dici haud posse propriam. Neque enim, inquit, aliud in hac liberatione desideratur, ut omnino veræ redemptioni respondeat, nisi ut is, qui captivum detinebat, pretium accipiat. Et paulo post: Si enim id, quod in ipsa (redemptione) pretii loco est, acceptum (ab eo, si qui hominem captivum detinebat.) fuisset, jam non metaphoricum sed verum pretium intervenisset, & propterea vera redemptio esset s). Supponebat enim, hominem à diabolo captivum teneri, illi vero pretium à Christo solvi haud potuisse, ideoque neminem adfuisse, qui illud potuisset accipere. Verum ipse sibi nondum satisfecisse videbatur hac disputatione, quæ sola redemptionis propriæ notatione nitebatur. Intelligebat namque Socinus, nos liberatos esse non tantum à dominio, sed etiam à pena peccati; hanc vero pœnam non à diabolo, sed à Deo, tanquam justo iudice, irrogari; atque hinc quæstionem adhuc remanere, num Deus pœnam istam condonaverit, sine interveniente pretio, quod loco pœnæ solutum, aut pro ea surrogatum foret? Si quid ad tollendam pœnam intervenerit, quod pretii rationem habere possit, nostram redemptionem veram ac propriam fere, ipse negare non audebat. Negabat ergo, tale quid intervenisse, h. e. Deum aliquid accepisse pro pœna, quam hominibus irrogare poterat, & quam illis gratiose condonasset. Hujus rei hanc reddebat rationem, quod illa satisfactio non fuerit necessaria. Nam cum ad disputationis caput perventum erat, hoc primum suæ opinionis argumentum esse voluit: Deum jure potuisse nobis condonare peccata nostra, nulla pro ipsis vera satisfactione accepta t). Imo vero illud non tantum primum in ordine, sed etiam præcipuum ratione dignitatis & ponderis erat. Nam quæ sequuntur argumenta, nihil profus efficerent, nisi primum illud satis sibi constaret. Pergit enim satisfactionem impugnare ex hac ratione, Deum voluisse peccata sine ea remittere, & addit, Deo nec potuisse, salvis nobis, satisfactionem à quoquam præstari. At vero quomodo Deus satisfactio-

s) Ibid. Cap. II. p. 143.

t) Ibid. Part. III. Cap. I. p. 156.

ationem admittere voluisset, si necessarium fuisset, ut præstaretur? Et quomodo impossibilitas satisfactionis statui posset, si illa fuisset necessaria? Constat enim, nos esse redemptos. Si vero homines redimi haud potuissent sine vera satisfactione interveniente, & si hæc satisfactio fuisset impossibilis, nobis omnibus in æternum omnino pereundum fuisset. Eandem disputandi methodum & alibi servat, cum de hoc argumento agitur u). Nec alia incedunt via, qui ejus causam agunt. Quamquam enim in CATECHISMO RACOVIANSI aliæ rationes negatæ Christi satisfactionis recitentur, veluti, quod de ea nihil extaret in Sacris literis, quod Scripturæ & rationi repugnaret x), istæ tamen nullius forent roboris, nisi supponeretur, ejusmodi satisfactionem non esse necessariam. Ex hac causa suam quoque philosophiam ita adornasse videntur SOCINIANI, ut possibilitas ista peccata remittendi sine satisfactione, ex divinis attributis aliquo modo probari possit y). Non ignorant illi, redemptionem nostram per Christum factam ejusmodi verbis traditam esse, ut, si proprie intelligerentur, vera & propria redemptio seu satisfactio admittenda omnino esset. Suæ igitur causæ ut aliquo modo consulant, hæc omnia improprie accipienda esse, contendunt. At si unicuique pro arbitrio tropos fingere liceret, propriumque ac naturalem vocum significatum convertere in improprium, actum foret de Scriptura, nihilque certi ex ea amplius probari posset. Hinc ut facti rationem reddant, dicunt, propriam hominum redemptionem impossibilem esse. Quomodo autem illa impossibilitas asferi posset, si impossibile foret, peccata à Deo nobis condonari sine interveniente satisfactione? Quare hinc inchoandum erat totum certamen. Hoc erat rei caput. De hac necessitate prius erat disputandum, quam novum errorum Systema exstrui poterat.

B 2

§. 7.

u) Ex. gr. in *Præl. Theol. Cap. XVI. seqq.* BIBL. FRATR. POLON. Part. I. p. 566.

x) Catech. RACOV. Qu. 390. seqq. p. 740. seqq. Ex Edit. Oederi.

y) JO. CRELLIUS in *Lib. de Deo & Attrib. C. 23. p. 61. & C. 25. p. 81.*

§. 7.

Qua negata
simul negari
debet satisfac-
tionis exi-
stentia.

Quemadmodum autem existentia satisfactionis Christi negari haud posset, nisi simul illius necessitas negaretur, ita & nemo hanc necessitatem negare potest, nisi ipsam Satisfactionis existentiam tollat. Sunt, qui, utriusque nexum non perspicientes, credunt, aut saltem externe profitentur, filium Dei morte sua pro nobis satisfecisse, licet putent, & sine hac satisfactione nos salvari potuisse, si Deo ita visum fuisset. Solet hoc illis accidere, qui, historica rerum cognitione contenti, dogmata quidem theologica cum argumentis adhiberi solitis recitare, suoque ingenio ornare sciunt, ipsarummet vero caelestium veritatum ad se invicem relationes nec intelligunt nec curant. Hos cum approbare videmus hypothesen, è quibus periculossimæ conclusiones, ab ipsis non prævisæ, fluunt, si excusandos putemus humana imbecillitate, vitium tamen, quo doctrina laborat, dissimulare non licet. Hujusmodi generis sine dubio est opinio, à quibusdam quoque nostratum incaute asserta, *ad salutem nostram non opus fuisse mediatoris satisfactione, possibile enim fuisse, ut & sine illa Deus nobis peccata nostra condonaret.* Fateor, me longe aliter sentire. Nam si possibile fuisset, quod illi putant, fieri haud potuisset, ut Christus peccata humani generis sibi imponi passus esset, eorumque poenas sustinuisset. Mors Christi nec decerni nec permitti potuit à Deo, nisi sub conditione, si unicum possibile medium fuerit, vitam nobis restituendi. Nam qui justus est, & miseris aliorum non delectatur, ille nec punit sine necessitate, multoque minus in fontem plectit pro fonte, cum uterque servari, & infinitis illis cruciatibus carere potest. Neque audiendi sunt, qui forte contendunt, Deum hoc medio ad nos salvandos usum esse, ut infinitam amoris sui magnitudinem nobis demonstraret. Nam primo amor Dei erga humanum genus non potest esse major amore erga filium suum unigenitum. Et secundo nulla possibilis est amoris manifestatio, conjuncta cum sanctitatis, justitiæ, aliarum-
que

que virtutum divinarum obscuracione. Qui vero putant, Deum ideo mortem filii sui decrevisse, quia hoc medium se dignius sibi que gloriosius judicaverat, quam quodcunque aliud, æque possibile, illi primum sciant, hoc medium Deo dignum aut gloriosum nullo modo esse potuisse, si & sine eo humanum genus servari potuerit. Nam Deo nihil dignum esse potest, quod defectum justitiæ aut amoris summi erga filium suum unigenitum arguit. Præterea ipsi ignorare videntur, qui sentiunt, hoc redemptionis genus Deo dignius & gloriosius fuisse, licet simul statuatur, homines & alio modo redimi potuisse. Id enim unice Deo dignum & gloriosum est, quod ipsius sanctitati, sapientiæ, aliisque attributis moralibus convenit. Si ergo Deo dignius fuit, humanum genus per satisfactionem morte filii sui interpositam redimi, hoc certe magis conveniebat ipsius virtutibus, quam quodcunque aliud medium. Magis hoc genus redemptionis illius prædicabat sanctitatem, justitiam, sapientiam, bonitatem, & quicquid virtutis in Deo veneramur. A summa igitur sanctitate, sapientia, justitia, & bonitate recessisset, si absque hac satisfactione sibi præstita nos salvare decrevisset. Atque hoc Deo MORALITER est IMPOSSIBILE. Quorsum ergo illorum disputatio? De sola morali impossibilitate agitur. Absolute enim, aut, si mavis, physice illi possibile fuisse, homines sine interveniente satisfactione salvare, nemo est, ut opinor, qui unquam negaverit. Potest etiam justum damnare, & injustum salvare, sine intercedente pœnitentia, si solam ejus potestatem spectes. At vero Deus hanc suam potentiam, hoc suum jus in creaturas secundum leges sapientiæ, sanctitatis, & justitiæ administrat. Et quicquid eas lædit, moraliter est impossibile. Vides ergo, existentiam satisfactionis morte Christi præstitæ statui non posse, nisi & illius necessitas afferatur.

Ex hoc principio fuit totus Socinianismus.

§. 8.
 Quæ omnia quemadmodum eum in finem disputata sunt, ut constaret, opinionem, qua necessitas satisfactionis negatur, esse præcipuum fundamentum totius Socinianismi, ita non parum claritatis & evidentie huic meæ assertioni accedet, si ostendero, dogmata Socinianorum characteristica ex hoc ipso principio facili & perspicua consequentia deduci posse. *Christum non satisfaciendo, sed docendo, & doctrinam suam confirmando nos redemisse, eundemque merum esse hominem, minime Deum verum & essentialem, nec Spiritum Sanctum esse personam quandam divinam, ideoque totum Trinitatis mysterium cadere,* hæc omnia à Socinianis ita traduntur ac docentur, ut rerum theologiarum prorsus expertem esse oporteat, qui ignoraret, hæc dogmata esse criteria Socinianismi, eumque ab omnibus aliis hæresibus discernere. At vero hæc dogmata ita sunt comparata, ut non possint non statui ab eo, qui necessitatem satisfactionis negat, nec à se ipso suisque principiis dissentit. Nam si Deus, salvis suis virtutibus, peccata condonare, nosque salvare potuit, sine vera satisfactione accepta, nulla Christo erat ratio, pro nobis satisfaciendi, & hoc modo peccata nostra expiandi. Quis ergo crederet, tantum opus, quantum hæc erat satisfactio, à Christo peractum esse sine necessitate? Itaque nos redemit, non satisfaciendo, sed demonstrando viam salutis, & offerendo motiva, eam ingrediendi. Hoc autem munere qualiscunque homo fungi poterat, si modo necessariis virtutibus ac requisitis instructus fuerit, Deique sapientia non permittit, ut ipse Dei filius humanam naturam assumat, & ad consequendum finem in mundum veniat, cui efficiendo & promovendo merus homo sufficebat. Ergo Christus, qui ad redimendum genus humanum missus erat, minime Deus, sed merus & solus homo est. Quia vero Spirit. S. à Christo mitti & procedere dicitur, quod nullo modo asseri posset, si divina persona & ipse Deus altissimus ac æternus foret, neganda quoque erat illius divinitas aut
 perso-

personalitas. Negabatur ergo & neganda omnino erat existentia & satisfactionis & trinitatis, quia satisfactione ad salutem nostram non opus esse videbatur. Atque hæc sufficere puto ad demonstrandum, errorem istum primum ac præcipuum esse totius Socinianismi fundamentum.

CAP. II.
IN QUO PRIMUM HOC THEOLOGIE SOCINIANÆ
PRINCIPIUM REFUTATUR.

§. 9.

Incomparabilis Vir, HUGO GROTIUS, qui jura non modo gentium, sed & ipsius conditoris & patris gentium diligenter & erudite scrutatus est, hac quoque in parte causam Dei & religionis egit, ut Satisfactionem Christi contra FAUSTUM SOCINUM singulari scripto vindicaret. Hujus operis primarius quidem scopus erat, demonstrare, Christum pro nobis vere satisfecisse, & pœnam peccatorum ab humano genere in Christum jure transferri potuisse. Sed tota illa disputatio magna imperfectione laborasset, nisi & causarum facta fuisset mentio, quæ satisfactionem istam exegissent. Quod cum intelligeret laudatus Auctor, Cap. V. inquit, *num sufficiens Deo causa fuerit, quæ eum moveret ad Christum pro nobis puniendum?* Hanc ille causam omnino extitisse asserit, & quænam illa fuerit, his verbis exponit: *Ex his, quæ de fine diximus, intelligi potest, non modo causam fuisse aliquam, sed & quæ illa fuerit: Nimirum quod tot & tanta peccata sine insigni exemplo transmittere noluerit. Hoc autem ideo, quia omne peccatum Deo vehementer displicet, eoque vehementius, quo ipsum est gravius. Prov. XI. 20. Ps. V. 5. Jes. LXVI. 4. &c. Cum vero Deus sit adivus, & ratione utentes creaturas in id condiderit, ut suas proprietates magis testatas faceret, conveniens est illi, etiam quantopere sibi peccata displiceant, actu aliquo testari, actus autem ei rei convenientissimus est pena.*

Grotii sententia de necessitate satisfactionis.

§. 10.

Satisfactio,
quid sit?

Veriorem esse hanc rationem à GROTIO redditam, quibuscunque aliis, haud difficulter intelligent, qui harum rerum non profus sunt ignari. Imo vero unica mihi esse videtur, quam sana ratio nobis suppeditat, ad necessitatem satisfactionis demonstrandam. Quod ut evidentius pateat, venia nobis detur à lectoribus, argumentum hoc paulo copiosius discutiendi. SATISFACTIONEM Juris Naturæ Doctores vocant reparationem damni per rem æquipollentem, sive talis verè sit, sive talis esse aestimetur 2). Supponit illa læsionem aut damnum nobis illatum, quo, quod nostrum erat, corrumpitur, diminuitur, aut aufertur aa). Quod hac ratione aliorum culpa vel dolo perdidimus, ita sæpe perit, ut res ipsa restitui nequeat. Quia vero suum cuique tribui debet, & nemo ferre tenetur, ut minus suo habeat, eoque contentus sit, ille, qui damnum infert, tantum nobis reddere debet rerum æquipollentium traditione, quantum nobis ablatum esse creditur. Hinc & GROTIUS monet, satisfactionem solutioni strictius sumptæ opponi bb). Hoc sensu si satisfactio accipiatur, Deo proprie præstari non potest. Quemadmodum enim Deus vi immutabilitatis & independentiæ suæ deterior reddi nequit, ita & impossibile est, aliquid ipsi auferri aut rapi. Ubi vero nulla est læsio, ubi nullum damnum, ibi nec ulla satisfactio. Nihilo tamen minus omne peccatum manifestationi gloriæ divinæ derogat, quod cum fini Dei ultimo contrarium sit, aliquid fieri potest, quo gloria divina peccato obscurata rursus manifestetur, & defectus, quem peccatum fini divino intulerat, rursus tollatur. Hoc, quicquid sit, satisfactionem appellarunt, quoniam cum satisfactione vera & propria maximam habet similitudinem. Cæterum hoc satisfactionis genus *pœnam* peccati, eamque *infinitam* esse credimus. Itaque cum quæstio movetur,

num

2) Vid. mea phil. præct. *Part. II. Cap. II. §. 952. p. 321.*

aa) PUFFENDORF in *Jur. Nat. & Gent. Lib. III. Cap. I. §. 3. p. 299.*

bb) In *Defens. Cath. fidei de Satisf. Christi Cap. VI. p. 17.*

num satisfactio sit necessaria, aut num Deus sine ea peccata possit remittere? Hoc proprie quæritur: Num necesse sit, ut peccatores à Deo puniantur? Num pœnam peccatori condonare possit, licet nemo alius loco peccatoris eam sustinuerit? Num sub divino imperio mundus carere possit nexu pœnarum cum peccatis commissis? Hæc omnia unica SATISFACTIONIS voce exprimuntur. Et utimur hoc vocabulo, quia in sacris literis, cum de hoc argumento agitur, voces occurrunt, idem prorsus significantes, quales sunt ἀγορασμός, 1 Cor. VI. 20. 2 Pet. II. 1. ἐξαγορασμός, Gal. III. 13. λύτρον, Matth. XX. 28. ἀντίλυτρον, 1 Tim. II. 6. λύτρωσις, Tit. II. 14. 1 Pet. I. 18. Ebr. IX. 12. ἀπολύτρωσις, Rom. III. 24. 1 Cor. I. 30. ἀποκαταλλαγή, Eph. II. 16. Col. I. 20. ἰλασθησιον, Rom. III. 25. ἰλασμός. 1 Joh. II. 2.

§. 11.

Premissa hac declaratione quæstionis, de qua disputatur, progredior ad demonstrationem sententiæ nostræ, quæ hæc est, non posse Deum permittere, ut ullum peccatum impunitum maneat, sed necesse esse, ut peccatum quodcumque poena infinita sequatur. Absit, ut divinæ potentia terminos ponere, aut, quid agere possit, definire audeamus. Non de eo, quod possit, sed, quod non possit, loquimur. Et qui mediocri sunt ingenii, facile intelligent, primo Deum non posse efficere, quæ in se sunt contradictoria, & absolute impossibilia. Ecquis enim sibi persuadere, Deum alium Deum, aut mundum infinitum, materiam cogitantem, & id genus alia creare posse? Deinde etiam nonnulla Deo moraliter sunt impossibilia. Atque huc pertinent ea omnia, quæ falsis ejus virtutibus moralibus fieri nequeunt. Hujus generis est impunitas illa, quam Deum peccatoribus dare haud posse diximus. Illud autem attributum, quod hæc impunitas everfura esset, est SANCTITAS. Hæc virtus consistit in infinita averfatione omnis mali.

Necessitas
ejus demon-
stratur.

mali. Manifestatur illa tum prohibitionem omnis peccati, tum collatione virium, quibus creaturæ rationales instructæ ab eo sibi satis cavere possint. Ubi vero peccatum semel commissum est, aliud medium non datur, summam hanc Dei sanctitatem manifestandi, quam nexus poenæ cum peccato. De mediis loquimur, quæ consistunt in operibus divinis, & hinc in divina dispositione nexuum mundanorum. Constat enim, universum mundum in manifestationem gloriæ divinæ, omniumque adeo attributorum divinorum conditum esse. Et quicquid de Deo ex rationibus à priori, ex idea summæ ejus perfectionis, aut aliis principiis scire licet, illius etiam extare debent testimonia & documenta in mundo, nec quicquam universali rerum nexu contentum esse posset, quod virtutibus illis repugnaret. Finge autem nexum, in quo peccator non punitur; num inde intelliges, Deum hoc peccatum odisse & averfari. Finge alium, in quo peccator punitur quidem, sed levius, num inde apparebit, Deum peccata infinite averfari? objicies forte, etiamsi hoc Dei odium ex illis nexibus non elucescat, aliunde tamen id satis constare posse. Unde vero? Forte à priori: Quia sanctitas est virtus, & Deus omnibus virtutibus instructus esse debet. Concedo. Sed memineris, harum virtutum, quas in Deo veneramus, manifestationes divinis operibus contineri debere, totumque mundum ita compositum esse oportere, ut hæc Dei attributa illustrent atque prædicent. Deinde quid juvaret, Deum his virtutibus gaudere, si illis non uteretur in administratione & gubernatione rerum mundanarum? Aut num possibile foret, Deum esse sapientissimum & sanctissimum, etiamsi opera ejus ad leges sapientiæ & sanctitatis non essent composita? Itaque argumentum hoc omni exceptione majus esse credo: *Si Deus omnes suas virtutes per nexus mundanos manifestare debet, commissio autem peccato nullus nexus possibilis, est, quo infinita ejus sanctitas demonstrari possit, nisi cum peccato infinita*

conne-

connectatur pœna, necesse omnino est, ut peccatori pro quovis peccato pœna vere infinita infligatur cc).

§. 12.

JOANNES CRELLIUS, qui GROTIUS singulare scriptum opposuit, hoc argumentum refutaturus, lectores ad SOCINUM rejicit, qui illud jam præoccupasset. *Mirum est, inquit, GROTIUM, cum hanc præcipuam satisfactionis à Christo exacta causam afferre cogitaret, vel non vidisse, vel cum videret, non refutasse ea, quæ Socinus sat prolixè hac de re scripserat Lib. 3. Cap. 2. circa finem, ubi ita inter alia dicit: Satis se odio peccatum prosequi ostendit Deus, cum, nisi resipiscamus, & peccatis relictis, justitiæ deinceps studeamus, nos graviter punit, atque æternæ morti mancipatos relinquit dd).* Ita sine dubio & hodie non pauci sentiunt, qui satisfactionis hujus necessitatem negant. Neque ego diffiteor, amplissimum divinæ sanctitatis testimonium extare, cum non-resipiscentes æternis cruciatibus traduntur. Sed cum resipiscentibus parcitur, sine ulla interventente vera satisfactione, illa divinæ sanctitatis demonstratio rursus vehementer obscuratur. Nam in toto nexu vitæ & factorum ejusmodi resipiscentium nihil continetur, ex quo constaret, Deum peccata illorum infinito odio prosequi. Peccata existunt. Sequitur resipiscentia, h. e. quemadmodum Sociniani eam interpretantur, contritio & studium emendandi vitam, cujus intuitu homines salvari creduntur. Hæc resipiscentia qualemcunque averfationem peccati testatur, sed non infinitam. Quomodo enim ex venia contritis & vitam emendantibus data demonstrabis, tantum esse odium Dei adversus omne peccatum, ut eo majus concipi nequeat? Nonne & pater filio veniam petenti & meliorem vitam

Objeçtio
Crellii refu-
tatur.

C 2

pro-

cc) Vid. Tr. meus germ. de Verit. Rel. Christi. Cap. I. §. 115. seqq. & Cap. V. §. 282. seqq. It. Intr. in Theol. Rev. Cap. IV. §. 147. 148. p. 186. seqq.

dd) JO. CRELLIUS in Resp. ad Hug. Grotii Lib. de Satisf. Christi Cap. V. p. 121.

promittenti parcit, licet ejus petulantiam & inobedientiam non infinite aversetur? At inquis, infinita hujus odii magnitudo apparebit, si impunitas resipiscentibus data comparetur cum æternis non-resipiscentium pœnis. Nam ex eo intelligimus, Deum & resipiscentibus infinitas pœnas redditurum fuisse, nisi resipuissent. Sed hoc nihil aliud sibi vult, quam duplicem nexum dari in mundo, quorum utroque peccatum contineatur, sed uno tantum simul demonstrationem infiniti odii Dei adversus illud, & altero tantum qualiscunque illius averfationis testimonium. Ita vero qui sentiunt, non sine Dei contumelia supponunt, eum in gubernando mundo non semper eundem ordinem & modum servare, quandoque eum leges sapientiæ & sanctitatis summæ sequi, quandoque vero eas negligere. Deinde non satis sibi constant adversarii, cum statuunt, non-resipiscentes in æternum puniri, resipiscentes autem sine ulla alia satisfactione impunitos dimitti, imo vero & præmiis infinitis ornari. Supponere eos oportet, peccatores in se pœnas æternas mereri, illisque opus esse ad demonstrandum infinitum Dei odium adversus omne malum. Has igitur aboleri cum sentiunt interveniente sola resipiscentia, nulla alia satisfactione in locum propriæ surrogatæ, resipiscentia illa sine dubio adversariis videtur pœnas æternas compensare, ideoque perinde esse respectu gloriæ divinæ, sive peccator æternis affligatur pœnis, sive contritionem & vitæ emendationem offerat. Sed hoc resipiscentiæ genus, quod fingitur à Socinianis, minime odium aliquod infinitum, quo Deus in peccata hominum feratur, sed qualemcunque tantum displicentiam manifestat, & in demonstranda Dei sanctitate non plus ponderis habet, quam quæcunque alia pœna finita, imo etiam levissima. Quapropter si resipiscentia sufficit ad placandum Deum, à non-resipiscentibus non exigenda est pœna infinita, nisi statuere velimus, Deum arbitrarie cum hominibus agere, aut in eo esse personarum acceptationem.

S. 13.

Qui novas opiniones hodie condunt, aut antiquas renovent, suoque ingenio ornant, ut aliquid novi dixisse videantur, animum philosophiæ infensum præ se ferre non raro videntur. Nolunt, in rebus theologis disputari rationibus philosophicis, & ferre non possunt, dogmata sanæ rationis urgeri, cum de rebus fidei agitur. Ipsi vero dum rectum philosophiæ usum prohibent, ea pessime abutuntur in inveniendis falsis & ad suas hypotheses compositis Scripturæ interpretationibus. Hoc hominum genus, veræ philosophiæ expers, argumentis philosophicis nimis se premi & constringi sine dubio sentit, cum de necessitate satisfactionis disputatur, ideoque vult, ut ex sacris literis ea sibi demonstretur. Equidem non satis æqua hæc petitio esse videtur. Nam revelationis proprie est, existentiam satisfactionis testari, & disputatio de illius necessitate ad philosophiam pertinet. Quemadmodum autem Dei consilium de nostra redemptione clarius & plenius intelligitur, cum & de illius necessitate nobis constat, ita & Deus eam nos ignorare noluit. Ipse divinus noster redemptor de hac necessitate ita testatus est, ut animis discedendi cupidis nullum dubium superesse possit. Cum in agone constitutus esset, humillimis precibus patrem adibat, dicens: *Pater, si possibile est, procul à me absit, seu transeat hoc poculum.* Et rursus: *Pater, si poculum hoc transire nequit, nisi à me bibatur, fiat voluntas tua.* Matth. XXVI. 39. 42. Poculum significat ingentes illos cruciatus, quos sanctissima Christi anima ad montem Oliveti jam sentiebat, & qui adhuc illi imminiebant. Transitus poculi est remotio dolorum, quibus jam excruciabatur, & quos adhuc futuros metuebat. Denique haurire aut bibere poculum nihil aliud est, quam omnem mensuram dolorum & passionum adimplere. Cum itaque Christus ad hunc modum precatur, ut apud Matthæum extat, sensus est: *Pater, si possibile est, libera me ab his cruciatibus; sin vero liberari nequeam, nisi exhausero, quicquid patiendum est, fiat voluntas tua.* Quodsi

Necessitas
satisfactio-
nis ex Matth.
XXVI. 39-42
demonstra-
tur.

ab haurire
transire

ab haurire
transire

supponamus, cruciatus istos, quibus ut carere posset, Christus optabat, fuisse infinitam & jam inchoatam satisfactionem pro peccatis nostris eo tempore præstandam, nihil evidentius est, quam Christum precatum esse, *ut, si possibile foret, humanum genus sine interveniente hac satisfactione salvari, ipsi parceretur, & Deus tantam passionum molem ab ipso removeret.* Atqui Christus lethiferum illud proculum prorsus exhaurire debuit. Ergo aut non exauditus est sub conditione precatus, aut conditio ista existeret non poterat. Christum vero à Patre suo non exauditum esse, nemo facile sibi persuadebit. Ergo fateri oportet, *impossibile fuisse, ut humanum genus sine interposita satisfactione infinita servaretur.*

§. 14.

Agitur h.l. de
satisfactione.

Qui concedunt, Christum morte sua pro nobis satisfecisse, & tantum hujus rei necessitatem negant, illi de veritate solius consequentiæ convincendi sunt. Sed quoniam nunc præcipue contra Socinianos disputatur, qui existentiam non minus quam necessitatem satisfactionis negant, ante omnia nobis demonstrandum erit, *cruciatus, quos mediator noster eo tempore sentiebat, fuisse infinitos dolores, ex sensu peccatorum nostrorum ipsi impositorum ortos, & hinc veram satisfactionem vicario nomine præstitam.* Intelligi hoc poterit tum ex magnitudine dolorum, tum ex possibilitate salutis nostræ sine morte Christi, si illa non fuisset vera satisfactio.

§. 15.

Quod de
monstratur.

Cum Christus hortum Gethsemane ingressus esset, tantos sentire cœpit animi dolores & cruciatus, ut Scrip-
toribus Sacris verba deficere videantur, quæ describendæ & exprimendæ illorum magnitudini sufficerent. Contremiscebat & angebatur vehementissime. Anima ejus contristata erat usque ad emoriendum. Sanguineum fundebat sudorem, qui copiose decidebat in terram. Humi pro-

prostratus supplex petebat à patre suo, ut ipsius miseretur. Confortatione angeli indigebat. Matth. XXVI. 27. 38. 39. Marc. XIV. 33. 34. Luc. XXII. 43. 44. Adesse igitur oportebat aliquod malum, ex cuius sensu tanti dolores oriri poterant. Atqui hoc malum aut erat mors cruenta & ignominiosa, quam sibi imminere non ignorabat, aut aliud quoddam malum. Representatio mortis, cui erat proximus, animum ejus dolore quidem & tristitia implere poterat, sed non tanta, quanta ab Evangelistis describitur. Nam & infirmiozem Christum esse oportuisset sanctis suis martyribus, quos non tantum forti & constanti, sed etiam non raro hilari animo durius mortis genus sustinuisse constat; & dolores longe acerbiores sensisset, cum mortem ipsam pateretur, quam cum eam ut futuram ope imaginationes sibi representaret, cujus tamen rei contrarium ex factis literis scimus. Ergo aliud aderat malum, quod divinum nostrum redemptorem adeo affligebat, ut simile exemplum in historia reperire non liceat. Hoc vero malum non erat physicum aliquod, externa vi Christo illatum. Extremum enim, quod patiebatur, erat crucifixio. Concludamus ergo, malum aliquod internum, soli Christo notum, cujus universam molem tunc sentiebat, horum dolorum causam fuisse. At vero singas, quodcumque velis, malum, aliud tamen, quod hic supponi posset, non invenies, quam MORALE, & DIVINUM, quo illud adffigitur ODIUM. Duplex enim tantum concipi potest malum, physicum scilicet & morale. Prius aut ab hominibus aut à Deo infertur hominì. Malum vero ab hominibus Christo illatum aut adhuc inferendum tantos animi dolores parere non potuisse, jam demonstravimus. Quodsi ergo physicum fuit malum, à Deo metuendum aut inferendum fuisse oportet. Sed hoc semper supponit Dei iram, odium, aut quocumque nomine appellare velis illam Dei displicentiam, qua movetur, ut ipse hominem malis affligat. Imo vero ipsum illud odium, ipsa illa ira maximum est malum physicum, quod homo

homo sentire possit. Quia vero Deus neminem irā sua prosequitur, nisi id peccatis promeruerit, Christum quoque, tot doloribus excruciatum, malorum moralium reum fuisse, nemo non videt. At vero ipse proprio peccato carebat. Ergo nostra erant peccata, Christo imputata, quorum efficacissimo sensu tuncangebatur. Accedebat sensus infiniti odii divini, quo iustissimus iudex eum merito prosequabatur, qui hæc peccata tanto odio digna portabat. Quæ cum ita sint, nullum est dubium, quin dolores & cruciatus isti, quos in agone constitutus sensit, verissima peccatorum nostrorum pœna fuerit, veramque Christus satisfactionem pro nobis præstiterit. Et nunc intellectu facile erit, quid magnus ille propheta sibi voluerit, inquit: *Confessus est ob prævaricationes nostras, & contusus ob iniquitates nostras. Pœna pacis nostræ super eo, & vulnere ejus sanitas data est nobis* Jef. LIII. 5. Scilicet Messiam, dicit, pœnas peccatorum nostrorum vere sustinuisse, & hoc ipso impunitatem nobis comparasse. Novi quidem, hæc verba in sensum longe alium detorqueri à SOCINO. Christum enim propter peccata nostra mortuum esse, putat, quatenus illorum causa & occasione, seu ideo mortuus esset, ut promissiones suas confirmaret, nosque illis credentes respisceremus, & peccatorum remissionem consequeremur ee). At primum ex eadem ratione Christus etiam dici potuisset *propter peccata nostra miracula perpetrasse*. Nam & his veritatem doctrinæ suæ confirmavit, imo vero magis confirmavit, quam morte. Mors enim confirmatio promissionem Christi esse creditur à SOCINIANIS, quatenus eum mori oportuisset, ut resurgere, & tanto miraculo demonstrare potuisset, se à Deo vere missum esse. Itaque non tam morte, quam resurrectione eam sequuta veritatem doctrinæ confirmavit. Miraculis vero id immediate efficiebatur. Unde ea multo magis propter peccata nostra facta dici possent, quam mors Christi, quo tamen loquendi

ee) Faustus Socinus in *Pral. Theol. Cap. XX. p. 577.*

di genere Scriptura nunquam usu est. Secundo mors & passio Christi disertis verbis dicitur PŒNA, & quidem PACIS NOSTRÆ, h. e. pœna, qua nobis pax seu liberatio ab omni malo promerita est. Nec quicquam aliud mors Christi esse potest, si conceptuum rationem habere velimus, quos sana ratio & verba prophetæ nobis subministrant. Nam mors illa erat verum malum physicum, cujus rationem in peccatis nostris sitam fuisse, Propheta testatur. At vero omne malum physicum, quod infligitur propter malum morale, pœna dicitur. Qua igitur specie negari posset, hanc mortem peccatorum nostrorum pœnam fuisse? Tertio si Christus propter peccata nostra mortuus esset, ut doctrinam suam confirmaret, nosque promissionum suarum certitudine ad resipiscentiam eo efficacius moveret, quomodo ipsum maledictum esse oportuisset, cum moreretur? Gal. III. 13. Num & maledictus erat resurgendo, aut miracula perpetrando, aut ad vaticinia Prophetarum provocando, aut præjudicia Judæorum refutando, quibus tamen omnibus veritatem Evangelii confirmatam esse constat? Nihil ergo soliditatis habent, sed potius malæ causæ indicia sunt, quæ ad hanc demonstrationem reponunt, & quibus vim verborum prophetæ infringere tentant Sociniani.

§. 16.

Novum argumentum verba Christi nobis suppeditant: *Si possibile est, fac, ut hoc poculum transeat.* Sub conditione precatur, quæ si possibilis fuisset, non potuisset non exaudiri. Scimus autem, eum exauditum non esse. Ergo nec possibile erat, ut poculum hoc à Christo removeretur. Sed si passio illa non fuisset satisfactio, si tantum fuisset confirmatio veritatis Evangelii, ut Sociniani volunt, Christus ea omnino carere potuisset. Ad hunc enim finem sufficiebant miracula, in conspectu totius populi edita. Aut si resurrectione opus fuisset, quæ mortem supponebat,

D

bat,

Alia demonstratio.

bat, placida morte, sine acerbis illis doloribus, extingui potuisset, quemadmodum Lazarus, cujus resuscitatio universam gentem commovebat, & convincebat, Jesum, miraculi hujus auctorem, verum esse Messiam.

§. 17.

Necessitas
satisfactio-
nis demon-
stratur.

His præmissis ad NECESSITATEM SATISFACTIONIS facilis erit transitus. Volebat Christus, ut sibi parceretur, si possibile foret. Non loquebatur de possibilitate absoluta, neque de physica. Hoc enim sensu satis constabat, possibile esse, Christum non mori. Ergo de morali possibilitate hæc verba accipi debent. Hanc vero possibilitatem si intellexerit Christus, sensus verborum hic est: *Noli me hac malorum mole opprimi & angere, si possibile est, ut & sine his doloribus fiat, cujus causa nunc excrucior.* Sed nemo est, qui ignoret, aut in dubium vocet, Christum propter peccata nostra, & ut æterna salus nobis compararetur, tot tantisque malis afflictum esse. Ergo Christus precabatur, ut, si humanum genus servari, & peccata illi condonari possent sine gravissimis illis doloribus, quos sentire cœperat, pater cælestis ipsum hac afflictione carere sineret, qua nunc pro peccatis hominum satisfaciendum esset. Minime vero ab his malis prius liberabatur, quam totum calicem passionum suarum plene exhausserat. *Ergo impossibile erat, humanum genus salvari sine interveniente vera satisfactione.*

§. 18.

Objeçtio re-
movetur.

Huic demonstrationi opponi non potest, quod à recentiore quodam scriptore ad ea loca responsum esse legimus, ubi de necessitate passionis & mortis Christi sermo est, veluti Luc. XXIV. 26. 46, Act. IV. 12. Non enim de necessitate *ipsius decreti*, sed de necessitate *executionis ejus* ibidem

ibidem agi, putat. Scilicet præsupposito æterno Dei decreto, ut humanum genus mediante satisfactione redimeretur, necesse quidem fuisse, concedit, ut Christus pro nobis satisfaceret, sed non necesse fuisse, ut Deus hunc redemptionis modum decerneret. Fateor, me non satis mirari posse horum hominum aut temeritatem, aut simplicitatem. Unde enim illa satisfactionis, quam agnoscunt, conditionata necessitas? Nonne ab immutabilitate decretorum divinorum dependet? Sed, quæso quænam est hujus immutabilitatis ratio? Num forte decreta Dei sunt absolutæ necessitatis? Aut num ideo sunt immutabilia, quia Deus nunquam non vult, quod semel voluit? Num supremum & sapientissimum Numen forte sequitur axioma illud: Stet pro ratione voluntas? Absit! Divina enim sapientia, cuius usu nunquam carere potest summus rerum arbiter, efficit, ut, probe ponderatis rei statuendæ momentis, circumstantiis, & rationibus omnibus, optimum decernat, ipsiusque virtutibus dignissimum. Novit infinita, quæ in Deo est, scientia quamcunque causam & rationem, qua sanctissima voluntas moveri possit ad volendum vel nolendum. Sequitur rationes gravissimas, se suaque sapientia dignas. Ideo, quicquid decernit, in suo genere semper est optimum. Quatenus ergo nulla unquam existere potest ratio, quæ meliora suadeat, & quatenus moraliter impossibile est, ut Deus deterius meliori, imperfectius perfectiori præferat, decreta eius sunt immutabilia. Ex quo sequitur, rem à Deo semel decretam moraliter esse necessariam, & hac necessitate niti divinorum decretorum immutabilitatem. Eadem igitur & ratio est satisfactionis à Deo decretæ. Necessaria erat, quia Deus eam decreverat. Decreverat autem, quia necessaria erat. Nimirum duplex illius datur necessitas. Altera decretorum divinorum immutabilitate, altera ipsius satisfactionis qualitate & ad fines divinos relatione nititur. Quapropter vanum est, quod adversarii contendunt, necessariam fuisse satisfactionem sub conditione decreti, decretum ipsum autem non necessarium. Prævidebat certe Deus,

cum

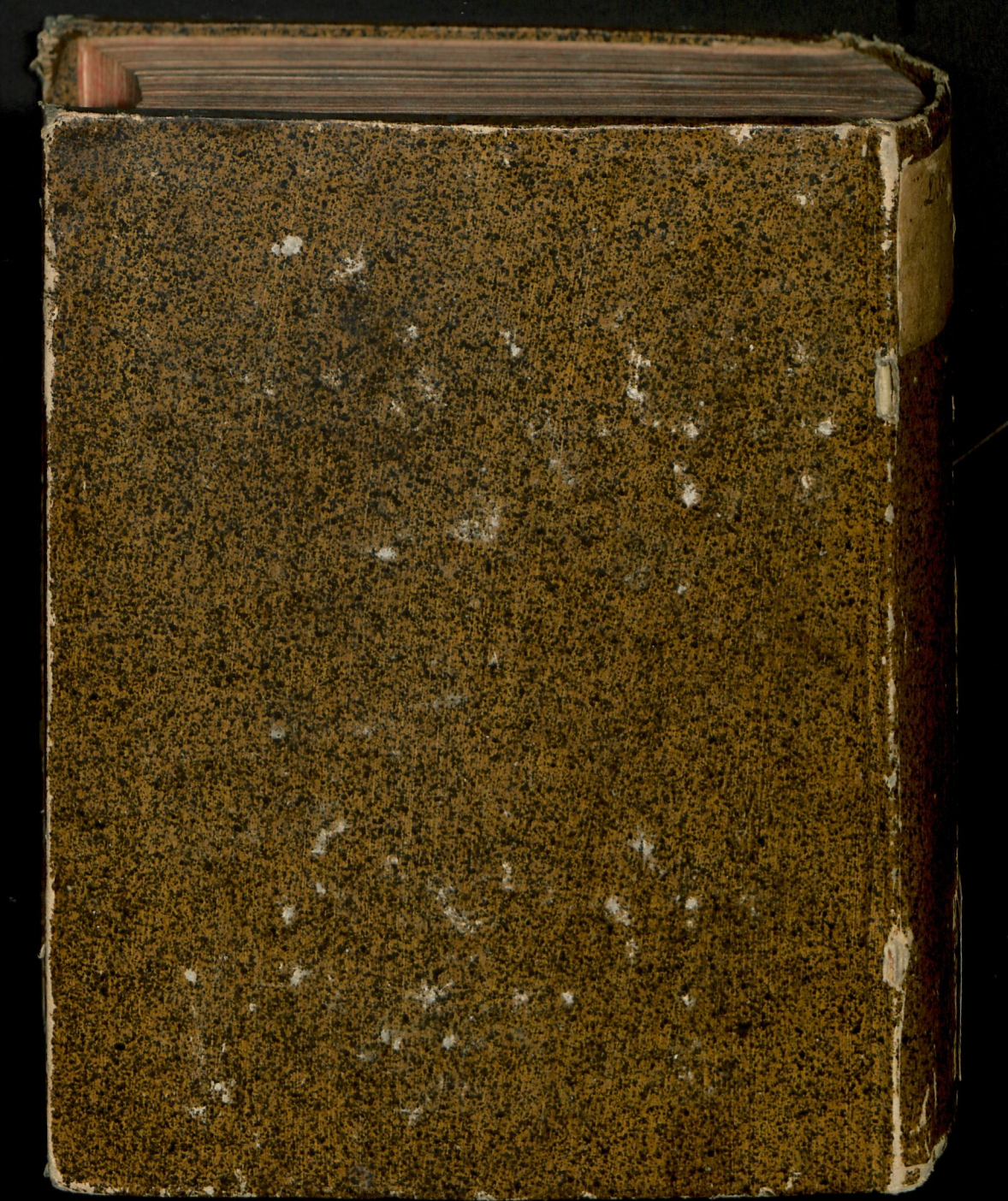
cum decerneret, & antequam decernebat satisfactionem pro nobis præstandam, prævidebat, inquam, Christum aliquando precaturum esse, ut hoc poculum ab ipso removeretur. Hæc prævisio ad rationes, & quidem gravissimas, pertinebat decernendi aut non decernendi satisfactionem ipsam. Nihilominus tamen decreta est à Deo. Decreta est, inquam, licet Deus eam ab æterno decreturus non ignoraret, Christum aliquando supplicaturum esse, ut sibi his cruciatibus carere liceret, si possibile esset. Quis igitur non videt, necessariam fuisse hanc satisfactionem, nec alium inveniri potuisse modum, Deo dignum, genus humanum juvandi, & ab æterna morte liberandi?

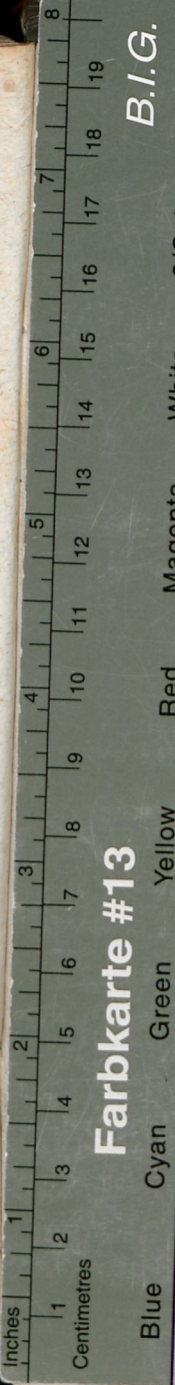

153516

X 2310927

R

B.I.G.

Black

3/Color

White

Magenta

Red

Yellow

Green

Cyan

Blue

Farbkarte #13

TIO THEOLOGICA
DE
O PRINCIPIO
OLOGIAE
INIANA

QVAM
A E S I D E
TO SCHVBERTO,
ORD. IN REGIO CONSIST. ECCL. CONSIL.
ST. MARIAE, ET ACADEMIAE GRY-
ENSIS H.T. PRO-RECTORE
EMIA GRYPHICA
N. A. R. S. C I D I O C C L X V .

HORIS CONSVETIS
LICE DEFENDET
ENRICVS NESSELMAN
INGA - BORVSSVS
S. THEOL. CAND.

YPHISW LDIAE
RÖSE REG. ACAD. TYPOGR.

